

La conservació-restauració a Catalunya. Estudi sobre l'estat actual del sector

CRAC

11/05/2022

Abstract

La conservació-restauració té un paper vital en la preservació del patrimoni cultural, però els professionals que s'hi dediquen, majoritàriament dones, fa anys que exerceixen en un context desfavorable per la falta de legislació, el poc reconeixement, el dèficit de places públiques, una pràctica privada precària i l'intrusisme.

Davant d'aquesta situació l'associació professional Conservadors-Restauradors Associats de Catalunya (CRAC) va encarregar un estudi del sector per tenir una radiografia amb base d'evidència sòlida i poder formular estratègies efectives de canvi que millorin la situació, tant de la professió com de la conservació del patrimoni.

L'article presenta breument el context de l'estudi realitzat per la consultora independent, alguns resultats claus i les conclusions i reflexions a les quals va conduir la recerca. Aquest treball ha permès identificar, contrastar i argumentar un conjunt de problemes, reptes i solucions que encara el sector.

1. Per què un estudi?

La comunitat professional fa anys que és conscient de la debilitat i la desprotecció que pateix, derivada sobretot de la falta de legislació, però també del poc reconeixement social, l'intrusisme i la precarietat laboral. No obstant això, calia fer-ne una radiografia acurada, amb dades objectives, aprofitant el context d'oportunitat de col·laboració entre el col·lectiu i l'administració.

El 2018 l'associació [Conservadors-Restauradors Associats de Catalunya \(CRAC\)](#) encarrega un estudi del sector a la consultora independent Margarida Loran, que entoma el projecte, plantejat en tres fases: un estudi previ (2018), una fase de recerca (2019) i, finalment, una de reflexió estratègica (2020).

L'estudi previ, realitzat el 2018 i finançat per la Diputació de Barcelona, es titula [“La problemàtica del sector de la conservació-restauració a Catalunya”](#). Aquest treball consisteix en una revisió de literatura, reunions exploratòries amb la junta del CRAC i deu entrevistes en profunditat. Tot plegat posa en context, identifica els principals problemes, reptes i solucions.

Les fases de recerca i reflexió estratègica, finançades per la Generalitat de Catalunya, es compendien al document [“Estudi sobre l'estat actual del sector de la conservació-restauració a Catalunya 2019”](#). L'objectiu d'aquest encàrrec era recollir dades i proves que suportessin les problemàtiques identificades en l'estudi previ, que dimensionessin el

sector i en permetessin comprendre les necessitats. En la fase de recerca es duen a terme reunions exploratòries amb agents clau del sector; [\(1\)](#) visites i entrevistes a cinc centres especialitzats de Conservació-Restauració (C-R); revisió d'indicadors i dades existents; un qüestionari dirigit a conservadors-restauradors i un qüestionari dirigit a museus, arxius i centres de C-R. En la fase posterior de reflexió estratègica s'aprofundeix sobre tres temes crítics, amb la realització de *focus groups*. A partir d'aquí es comuniquen els resultats de les fases per visibilitzar la situació i els reptes de futur. En global es tracta, doncs, d'un estudi molt complet i rigorós que combina l'anàlisi qualitativa (entrevistes, visites i *focus groups*) i l'anàlisi quantitativa (revisió d'estadístiques, indicadors de formació i qüestionaris). Ha estat un projecte ambiciós i estratègic per al CRAC i un gran esforç realitzat durant dos anys, que ha aconseguit una clara implicació del sector. Tant la junta directiva de l'associació com la consultora independent que ha dut a terme l'estudi estan convençudes que serà de gran rellevància per a la comunitat professional de la C-R i per a l'àmbit del patrimoni en general. Podeu consultar al web del CRAC el document resum de l'estudi, així com la [presentació que se'n va fer el 7 d'octubre de 2021 al Palau Marc](#).

2. La fase exploratòria. Estudi previ: la problemàtica

Per centrar l'estudi, primer de tot és imprescindible definir què entenem per conservador-restaurador: és el professional que actua sobre el patrimoni cultural tangible —béns mobles, elements decoratius d'immobles i mobles incorporats a béns immobles— amb l'objectiu de preservar-lo i conservar-lo per a generacions presents i futures, i que té la formació, els coneixements, les habilitats i l'experiència requerits per a l'exercici de la professió de la conservació-restauració. [\(2\)](#)

La revisió i anàlisi de documentació existent, com també les entrevistes en profunditat, permeten identificar la problemàtica del sector i la professió a Catalunya. La selecció dels deu experts per entrevistar intenta copsar diferents perspectives, àmbits d'activitat i especialitats, recollint opinions del món acadèmic, de centres especialitzats i museus, d'autònoms i empreses i de l'associacionisme. [\(3\)](#)

L'anàlisi de totes les idees i opinions, lliures i subjectives, condueix a determinar cinc principals problemes estructurals i reptes del sector de la C-R a Catalunya:

2.1. Falta de reconeixement social

En general, hi ha un gran desconeixement dels mètodes i les competències de la C-R. Tot i el seu paper vital de preservació del patrimoni cultural, és una activitat poc coneguda i reconeguda, fet que es tradueix en unes condicions de treball desfavorables, intrusisme professional —que suposa un risc per al patrimoni— i polítiques i pressupostos públics insuficients.

2.2. Falta de legislació que reguli la professió

La regulació de la professió és la pedra angular de totes les problemàtiques i el focus de lluita de les associacions. La figura del conservador-restaurador no apareix a la Llei de patrimoni cultural català (1993). Les conseqüències d'aquesta absència són moltes, com la gairebé nul·la presència a llocs de decisió (consells assessors, comissions d'experts i tasques d'inspecció sobre el patrimoni), la inferioritat de l'estatus de la C-R respecte d'altres professions del patrimoni (que acaben envaint competències pròpies de la C-R) o la impossibilitat de mesurar objectivament la qualitat del treball de la C-R.

2.3. Formació duplicada, desordenada i no homogènia

Actualment, a Catalunya hi ha dues vies formatives per obtenir la titulació: Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona i Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya (ESCRBCC). Proliferen estudis de postgrau i propostes formatives irregulars, però hi ha especialitats que no estan cobertes i tenen demanda i potencial de futur. Així doncs, hi ha un nombre de titulats elevat per a la realitat del mercat laboral.

2.4. Dèficit de la C-R a les institucions patrimonials

S'ha de tenir en compte que hi ha un context de situació deficitària de la gestió de les col·leccions en general, però la funció de la C-R és la més malparada. Pocs museus tenen equips estables, i els que en tenen, els redueixen. La C-R està majoritàriament externalitzada i en molts casos de forma discontinua. Els serveis de suport especialitzats(4) no són suficients per cobrir les necessitats del conjunt del territori o són inexistents.

2.5. Activitat professional en condicions adverses

D'una banda, la realitat del sector de la C-R és un conjunt de microempreses i autònoms treballant principalment per al sector públic. Convé ressaltar que en la pràctica pública, hi ha molt poques places fixes i hi ha un estancament dels llocs de treball des de fa anys. D'altra banda la pràctica privada és plena de dificultats pels problemes amb la contractació i les males pràctiques en l'externalització que acaben precaritzant el mercat laboral.

Diversos factors estan posant en perill el sector: la legislació de contractació restrictiva que escanya autònoms i petites empreses, el context d'inestabilitat de feina, les partides pressupostàries insuficients per a la conservació de patrimoni, el predomini del criteri preu en els concursos i la manca de regulació legal sobre la figura de la C-R.

Alguns exemples es poden veure en els projectes arquitectònics on s'estableix una relació molt desigual amb constructores i arquitectes (la C-R queda relegada a un paper marginal i supeditat) i en els projectes expositius amb la manca d'integració de la C-R des de l'inici dels projectes, indispensable per a la conservació preventiva dels béns que s'exhibeixen.

Un cop identificades i argumentades les dificultats sectorials, la consultora Margarida Loran relaciona aquesta intricada problemàtica amb els reptes i les possibles solucions/propostes, també extretes de les preguntes realitzades als entrevistats.(5)

En conclusió, en aquest estudi previ queda palesa la realitat complexa del sector i s'identifiquen moltes mancances, algunes greus. Però, tot i el context de moltes dificultats en la relació amb el sector públic, sembla que hi ha una tendència positiva de més consciència a les institucions patrimonials, sobretot en la conservació preventiva.

3. La radiografia del sector: resultats clau de la situació actual

La segona fase, de recerca, es realitza el 2019 i aporta evidència objectiva respecte a temes candents identificats a l'estudi previ. Com s'ha indicat anteriorment, per una banda, les dades s'obtenen de reunions, de visites i de la revisió d'indicadors existents, i per l'altra, de recollir informació i opinions mitjançant dos qüestionaris electrònics:

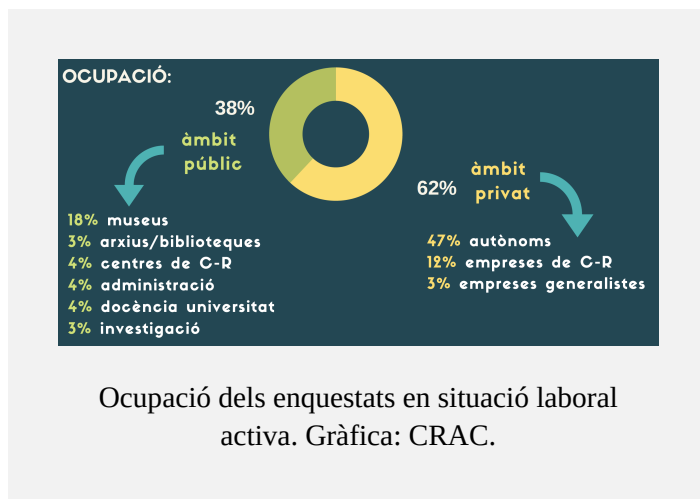
—L'un, dirigit a conservadors-restauradors, que va obtenir 414 respostes. No és possible saber quin percentatge suposa respecte al total perquè no hi ha un cens de professionals, però es va intentar arribar al màxim nombre de persones.(6)

—L’altre, dirigit a centres patrimonials i serveis especialitzats, que va obtenir 132 respostes, distribuïdes així: 48% museus, 45% arxius i 8% serveis especialitzats i institucions nacionals.(7)

Els resultats clau de la recerca són:

3.1. Ocupació i situació laboral

Gairebé dues tercers parts dels professionals actius treballen en la pràctica privada (62% dels enquestats laboralment actius), enfront d’un 38% que ho fan en l’àmbit públic.



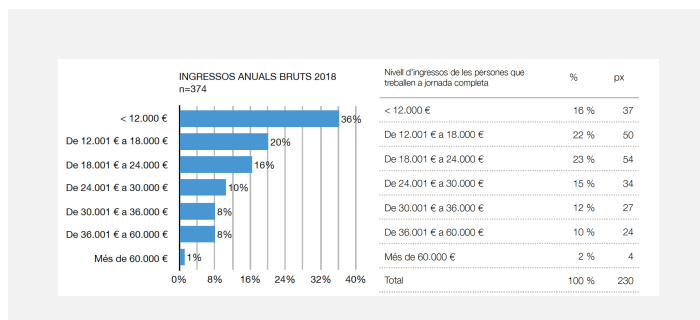
Cal destacar que el percentatge d’autònoms és del 47%, i és encara més alt (49%) si es pregunta per la seva combinació amb d’altres, perquè no és rar combinar-la amb altres ocupacions.(8)

Si es té en compte el total dels professionals enquestats, més d’una quarta part estan en una situació laboral no totalment activa o no totalment dedicada a la C-R.(9)

Pel que fa al tipus de contracte, dels que treballen per compte d’altre només un 28% tenen un contracte fix o indefinit. Dins d’aquests, predominen els que tenen més anys d’experiència (71% tenen més de setze anys d’experiència).

3.2. Salari/ingressos bruts anuals

Més de la meitat dels professionals enquestats (56%) no superen els 18.000 euros bruts anuals amb la seva feina de C-R, lluny del salari brut anual mitjà a Catalunya (25.180 euros el 2017, segons l’Idescat), i encara més lluny del salari brut mitjà dels professionals científics i intel·lectuals (34.129 euros el 2017, segons l’Idescat). Només el 17% dels enquestats superen els 30.000 euros.



Ingressos anuals bruts 2018: del total dels enquestats i dels que treballen a jornada completa.
Gràfica: Margarida Loran.

Pel que fa al temps de dedicació, hi ha un percentatge elevat que treballa a mitja jornada (la temporalitat és un altre factor característic del sector, que comporta més precarietat, així com la necessitat de combinar l'activitat de C-R amb altres ocupacions).

Tot i així, és preocupant que el 38% dels que treballen a jornada completa no aconsegueixin guanyar més de 18.000 euros i que la franja d'ingressos més comuna entre els que treballen a temps complet sigui de 18.000 a 24.000 euros, encara per sota del salari mitjà a Catalunya i lluny del que correspon a un professional amb estudis universitaris.

Si es creua aquesta variable amb l'ocupació, els nivells més baixos d'ingressos es troben en la pràctica privada, que com s'ha vist és l'ocupació majoritària (el 87% en empreses i el 82% d'autònoms guanyen menys de 24.000 euros). Els nivells salarials més alts es troben entre els que treballen en centres patrimonials i, per tant, tenen un nivell més proper a la mitjana de Catalunya (76% per sobre dels 24.000 euros i la meitat per sobre dels 30.000 euros).

3.3. Perfil dels professionals

Podem afirmar que la professió de C-R és relativament jove i molt feminitzada (86% dones). Els resultats mostren una estructura d'edats equilibrada i gens envellida, amb professionals que abasten totes les edats, però amb més representació d'aquelles que la professió es consolida (el 57% es troben en la franja de 30-49 anys).



Perfil socio-demogràfic dels enquestats. Gràfica: CRAC.

L'àrea de residència majoritària és la de Barcelona (tres quartes parts dels enquestats) i l'àmbit de treball de la majoria és Catalunya (89%), tot i que un 15% es mouen i treballen també en altres territoris (de l'estat, Europa o el món).

3.4. Formació:

La formació oficial d'accés

Fins ara, s'ha considerat que el requeriment formatiu d'entrada a la professió eren els estudis oficials de nivell grau (o les antigues llicenciatures/diplomatures). Les dues institucions que l'ofereixen actualment a Catalunya [\(10\)](#) juntes produeixen un nombre de titulats per any molt elevat si es compara amb la realitat del mercat de treball. La professió creix amb una mitjana de 59 graduats cada any; entre 2011 i 2018 es van graduar un total de 402 alumnes.

Es preveu que els estudis de màster esdevinguin, en un futur proper, el requeriment formatiu d'entrada, tal com

recomana l'organització europea ENCoRE (European Network for Conservation-Restoration Education). Tanmateix, a Catalunya actualment l'oferta de màsters específics de C-R és limitada: només se n'ofereixen dos.(11)

Pràctiques i beques

Diversos centres patrimonials i especialitzats en C-R del país ofereixen pràctiques curriculars per a estudiants i beques per a titulats. Tot i que l'oferta de pràctiques és àmplia (només el Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya va acollir divuit alumnes l'any 2018), la de beques és més limitada (dinou beques anuals ofertes per cinc centres).

Assoliment formatiu dels professionals i formació continuada

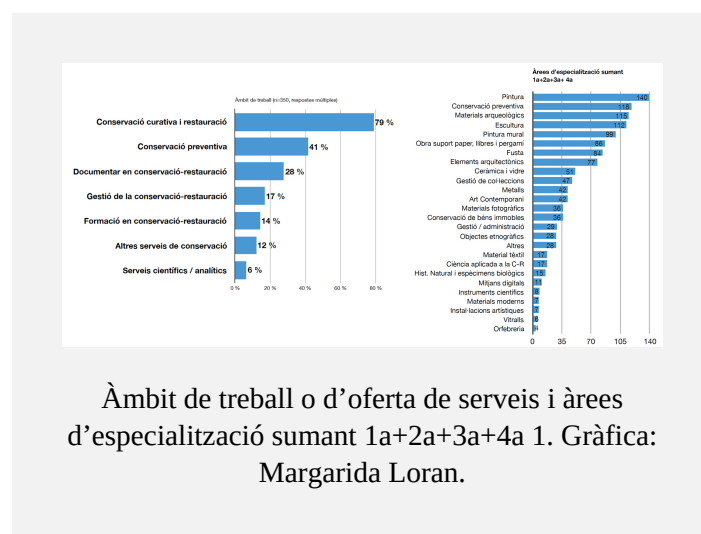
El nivell formatiu general del sector és alt, ja que el 34% tenen estudis generals de nivell màster/postgrau. Pel que fa a la formació específica de C-R, la majoria ha realitzat estudis oficials a nivell de grau (87%), però només un 17% obté màsters en la C-R.

El col·lectiu està compromès amb la formació continuada (un 78% ha fet un o més cursos especialitzats, de 20 hores o més, en els darrers dos anys). El compromís amb l'actualització de coneixements és ferm al llarg de la vida professional, ja que la proporció és elevada en tots els trams d'experiència i és un indicador molt positiu de la professió.

Cal destacar que aquestes dades sobre el nivell formatiu contrasten amb les del nivell d'ingressos tan baix del sector. Aquest fet sorprèn i evidencia el greu problema de baix reconeixement professional del sector.

3.5. Àmbits de treball i especialitzacions

La pràctica professional i l'oferta formativa estan molt centrades en la conservació curativa i la restauració d'unes poques especialitats "tradicionals". S'observa que la conservació preventiva es va obrint pas, però que encara queda lluny de ser una pràctica de tot el col·lectiu.

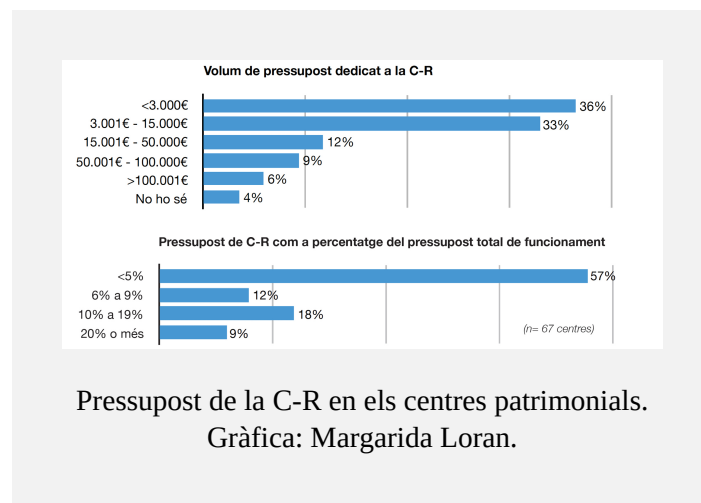


Les àrees d'especialització principal (els enquestats podien seleccionar 1a especialització, 2a, 3a i 4a) estan molt relacionades amb la formació cursada i amb la demanda del mercat. Hi predominen clarament la pintura (gairebé un quart dels enquestats), el document gràfic i el material arqueològic. Com a secundàries, s'hi afegeixen escultura, fusta i conservació preventiva. A partir d'aquí apareix una llarga bateria d'especialitzacions molt minoritàries, considerades "no tradicionals" i no integrades en l'oferta formativa actual. Algunes estan molt poc o gens cobertes

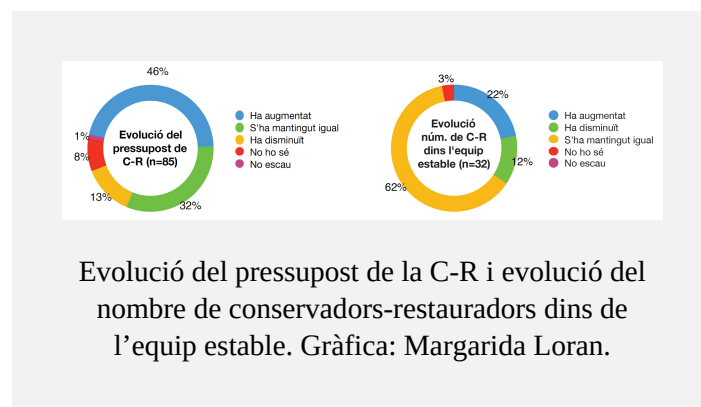
entre els professionals, com per exemple els vitralls, el material tèxtil, l'orfebreria, els instruments científics o les instal·lacions artístiques. En aquestes especialitzacions minoritàries hi ha un buit d'expertesa important.(12)

3.6. La conservació-restauració en centres patrimonials. Pressupost

Més de la meitat dels centres que han respost(13) disposen de pressupost dedicat a la C-R (o previst en el futur). Tanmateix, és preocupant que un terç no en disposin, tenint en compte que tots conserven béns patrimonials (en arxius el percentatge és més alt i arriba al 41%). El volum d'aquest pressupost en un 36% és gairebé simbòlic (menor de 3.000 euros, situació molt generalitzada, sobretot en el cas dels arxius). Si contrastem aquestes partides en relació al total de pressupost de despesa de funcionament d'aquests centres, en la majoria dels casos suposa menys d'un 5%.



Malgrat que aquest percentatge sigui tant baix, gairebé la meitat dels centres indiquen que hi ha hagut un increment dels recursos econòmics dedicats a la C-R respecte a fa deu anys (en plena crisi econòmica).

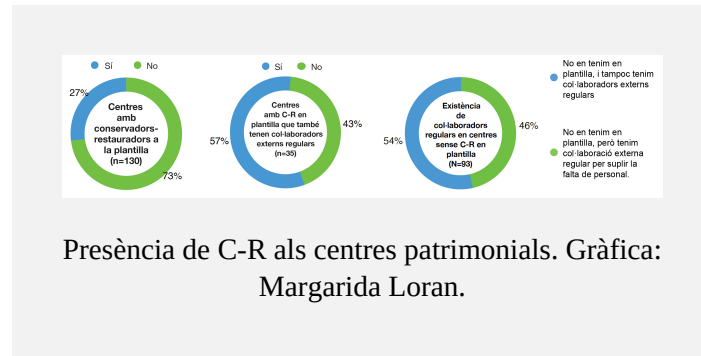


Personal

Malgrat que clarament hi ha un dèficit de personal de C-R als centres patrimonials, aquest increment de pressupost no s'ha traduït en contractació de personal especialitzat. La necessitat dels serveis existeix, i, per tant, hi ha una gran dependència de professionals externs per cobrir els dèficits de coneixement i competències.

Només un terç del total de centres públics disposen d'un servei de C-R (laboratori, taller o programa) i només en el 19% és propi, sense necessitat de suport extern. Els equips estables de C-R són unipersonals o micro (pràcticament la meitat dels centres públics que tenen C-R en plantilla en tenen només un) i no hi ha perspectiva de creixement, amb un clar estancament en els darrers deu anys.

Dit d'una altra manera, un 73% dels centres no disposa de C-R dins la plantilla, i els que sí que en tenen necessiten col·laboradors externs regulars, ja que la plantilla és insuficient pel volum de feina a realitzar.



Els centres declaren tenir més expertesa en aspectes de manteniment i manipulació de les col·leccions (un 40% afirmen que en tenen) que en intervencions de conservació-restauració (només un 21% afirmen tenir-ne suficient).

Externalització

Els serveis de conservació externs usats majoritàriament pels centres consisteixen en professionals independents o autònoms. Les empreses generalistes (que es veuen com una amenaça en l'actual sistema de contractació pública) només van ser utilitzades en un 2% pels centres. Cal tenir en compte, però, que aquestes dades són anteriors a la Llei de contractació pública (vigent des de març de 2018) i que el panorama podria haver canviat. Aquesta és una preocupació que va quedar recollida en les entrevistes de l'estudi previ.



3.7 L'externalització dels serveis de C-R

Sobre l'impacte de la nova **Llei de contractes del servei públic**, s'ha volgut contrastar si té efectes negatius en la capacitat dels professionals i empreses del sector per concursar en obres públiques o prestar serveis externalitzats.

Preguntant als professionals que fan pràctica privada, de moment, no s'ha pogut detectar una tendència clara de si ha variat el grau en què treballen per a l'administració mitjançant concursos o licitacions d'obra (les dades es recullen el 2019 i la llei és del 2018).

Si tenim en compte la percepció de tots els professionals enquestats (tant els que treballen en l'àmbit privat com en el públic), un 83% estan totalment d'acord o d'acord que l'actual context **beneficia les grans empreses generalistes de serveis i perjudica autònoms i empreses especialitzades en C-R, posant en joc el model del sector**, i que sovint la petita empresa de C-R acaba sent subcontractada per grans empreses de fora del sector (de la construcció o de serveis). Un 79% estan totalment d'acord o d'acord que és difícil poder concursar en obres públiques per la dificultat de complir amb els requisits de solvència econòmica i/o tècnica requerits.

Preguntant als centres, un 15% indica un canvi en el tipus de servei extern utilitzat en els darrers cinc anys (als

museus, el percentatge puja fins al 23%). Per tant, **potser hi ha una tendència de canvi que no s'ha generalitzat encara**. També en els centres públics hi ha la percepció que amb la nova llei hi ha més dificultats de contractar autònoms de forma regular i la contractació externa està canviant en favor d'empreses generalistes que són més competitives en preu i compleixen els requisits econòmics de la llei.

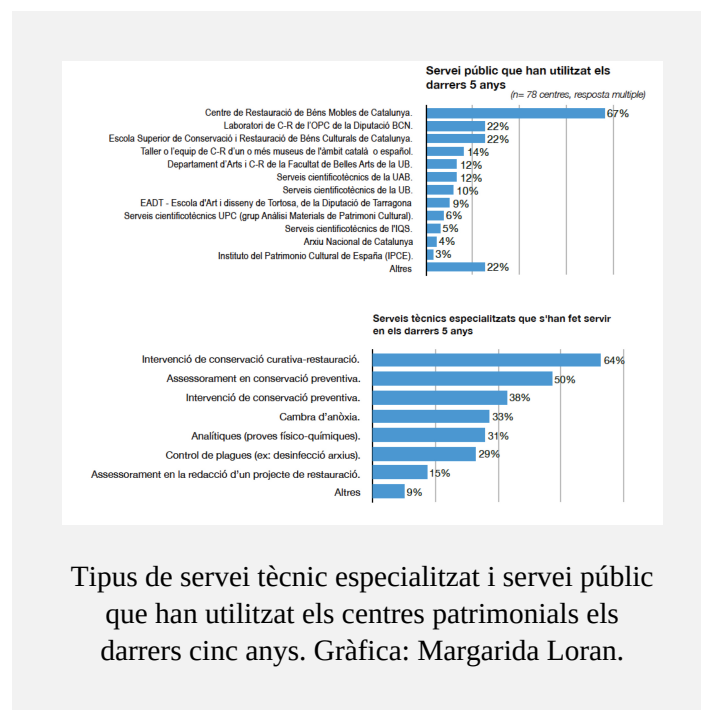
Pel que fa a les **pràctiques de l'externalització**, és clau que es defineixin bé els requeriments tècnics en els plec d'encàrrecs perquè és la forma de contrarestar la tendència de l'administració de fer prevaler el preu més baix. En més d'un terç dels centres que han respost el qüestionari, **la persona que prepara els plec d'encàrrec no té formació ni experiència en C-R** (en arxius supera el 50%), i és un fet preocupant, ja que es considera una condició bàsica per a una externalització de qualitat.

3.8. Ús i relació amb els serveis públics especialitzats

El servei especialitzat més utilitzat amb gran diferència és el Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya (CRBMC), i això reflecteix el seu paper de centre de referència. La meitat dels professionals individuals hi ha col·laborat, treballat o s'hi ha format en els darrers dos anys i dues terceres parts del total dels centres han fet ús dels seus serveis.

Entre els professionals individuals, gairebé la meitat també han col·laborat amb l'equip de C-R d'un o més museus, una mica més d'un terç amb l'ESCRBCC i una quarta part amb la facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona.

Entre els centres que mai han usat un servei públic especialitzat, el motiu més comú és el desconeixement dels procediments per sol·licitar-lo. (Un 36% en desconeixen l'existència). Com a altres motius es citen: una tipologia de patrimoni que no hi té accés (material etnològic), la consciència de la saturació dels centres i la falta de pressupost per assumir el 50% de la despesa.



4. Reflexions i recomanacions en tres temes candents

Es van organitzar tres grups de discussió, els mesos de gener i febrer de 2020, amb professionals del sector de perfils variats i que representaven totes les perspectives.⁽¹⁴⁾ Es va centrar l'atenció en tres temes que es consideren crítics i que el sector té la necessitat d'abordar. Cada grup va fer una reflexió sobre els resultats i va generar recomanacions i propostes de consens.

4.1. Formació oficial: horitzó de canvi

Hi ha un reconeixement clar de la problemàtica que genera la duplictat en la formació oficial, l'heterogeneïtat en les competències adquirides i la descompensació formativa en especialitats. La contundència de les dades obliga a actuar i es reconeix també que la formació unificada enfortirà el sector.

Per tant, **com encarar el gran repte de la unificació?**

Tot i que el marc normatiu no ho facilita, hi ha un context polític més favorable que en el passat i s'identifiquen forces de canvi. Cal trobar una fórmula per sumar i no perdre, és a dir concentrar i mantenir els recursos. Hi ha bona disposició d'explorar conjuntament per trobar una solució de futur. Els agents s'emplacen a fer passos en aquesta direcció.

Entre els consensos:

—La no-absorció d'una institució per una altra, sinó la construcció d'un tercer model.

—Nou model ubicat en l'àmbit universitari.[\(15\)](#)

—Conveni, consorci o aliança amb l'àmbit científic-tècnic.

—Pla d'estudis de cinc anys de formació específica en C-R (grau amb màster integrat 2+3 o 3+2). Dos anys de formació general i introduir especialitats al 3er curs.

—Nou pla d'estudis amb una base sòlida de coneixement científic-tècnic i conservació preventiva des de l'inici per a totes les especialitats.

—Resolució de la duplictat d'especialitats i oferta de les que no estan cobertes.

—Habilitació en competències homogènia per a tots els graduats.

Es coincideix en el fet que cal debatre i abordar també el repte de la formació continuada i complementària, per ajustar-se a les necessitats i evitar l'intrusisme. En això les institucions de formació oficial hi tenen un paper important, col·laborant per donar suport, fer seguiment i validar.

4.2. Especialitats: dèficits i oportunitats

Els professionals amb responsabilitats o experteses d'especialitats poc cobertes estan tots d'acord en què el panorama actual, amb unes poques especialitats "tradicionals" (pintura, escultura, béns arqueològics i material gràfic) no s'escau a la realitat molt més plural de la C-R. Hi ha moltes especialitats minoritàries sense visibilitat, formació, ni professionals amb expertesa. Es reconeix que incloure aquestes noves especialitats ajudarà a créixer i professionalitzar el sector, repartir les oportunitats de feina i aconseguir reconeixement per combatre la incomprensió, dins i fora de la professió.

S'identifiquen, com a forces de canvi potencials, la possibilitat d'incloure-les en futurs nous plans d'estudis i la tendència de creixement de la conservació preventiva i l'anàlisi científica. A més, hi ha centres de referència que ja tenen expertesa en aquestes especialitats mal cobertes (art contemporani, patrimoni industrial, patrimoni filmic, etc.). Per altra banda, hi ha també el desafiament de mantenir l'expertesa existent en les especialitats "tradicionals" en els centres especialitzats i ampliar-les perquè els equips encara són massa petits.

Per tant, **com encarar el gran repte de la inclusió?**

Entre els consensos:

—Reforç del sistema públic, incorporant centres i laboratoris de referència en aquestes especialitats i materials, els quals, més enllà de la tasca pròpia, tenen molt potencial de servei al país.

—Creació d'una "xarxa de centres" i aposta per compartir coneixements (encapçalat pel CRBMC però distribuït, amb responsabilitats delegades).

—Formació específica per a un nombre reduït d'estudiants, en col·laboració amb els centres de referència per a cada especialitat i reforç dels coneixements científics.

—Desenvolupament prioritari de la conservació científica, molt establerta en altres països però quasi sense experts ni serveis a Catalunya.

—Col·laboració indispensable amb altres professions (enginyers, fotògrafs, mestres d'aixa, etc.). Cal incorporar formadors i estudiants d'altres àmbits perquè les noves especialitats es desenvolupen en territori multidisciplinari.

4.3. Externalització: cap a una pràctica de qualitat

Tant els representants d'institucions que externalitzen com els professionals que treballen per al sector públic reconeixen els resultats de l'estudi en aquest assumpte: el problema de la baixa presència de la C-R en els equips estables dels centres i el grau tan elevat d'externalització de la C-R (puntual o regular), que es desenvolupa amb problemes amb l'administració. S'expressa, també, la percepció de falta de transparència i d'obertura real en les contractacions.

S'està d'acord que l'externalització persistirà anys. Per tant, és prioritari i urgent aplicar bones pràctiques perquè sigui de qualitat, i hi ha consciència que aquest és un repte comú amb altres sectors de l'àmbit cultural.

Però, **com encarar el gran repte de l'externalització de qualitat?**

Entre les reflexions i recomanacions que sorgeixen:

—Els centres patrimonials necessiten acompanyament, amb pautes i formació de les persones que fan els plec de les licitacions

—Es demana als principals agents del sector(16) una tasca d'inspecció dels processos de contractació i de defensa del dret dels treballadors de la C-R a dirigir projectes en patrimoni immoble.

—Es demana a la CRAC que estudiï recomanacions de tarifes per a l'externalització, així com que promogui la consciència que els estudis previs (diagnòsis) formin part de l'encàrrec i es paguin (estudi + intervenció).

—La conservació preventiva no hauria de ser externalitzable: ha d'estar integrada com a funció interna.

—Sorgeix la idea d'obrir l'ús de laboratoris de la C-R en centres públics del territori que actualment estan infrautilitzats com a centres de treball per a professionals independents o empreses especialitzades, fet que els ajudaria a reduir costos.

—Es demana al CRBMC, com a capçalera del sistema públic que vehicula finançament i realitza intervencions amb col·laboració externa: més pro activitat a l'hora de comunicar els serveis i la seva capacitat d'ajuda; més visibilitat de transparència i obertura; potenciació del paper de centre de referència (lideratge de projectes complexos, prestació de serveis punters com la conservació científica); reducció dels serveis que poden entrar en competència amb autònoms i petites empreses, i actualització per donar millor resposta a les necessitats del sector.

5. Conclusions. La conservació-restauració, una professió de futur?

Margarida Loran va concloure que la C-R és actualment “una professió que creix, amb un col·lectiu ben format, però que es desenvolupa amb una gran quantitat d’obstacles i mancances. (...) El baix nivell d’ingressos i la precarietat d’una part important del col·lectiu professional són preocupants”.

Cal destacar que es comença a prendre consciència que el fet que sigui una professió molt feminitzada possiblement contribueix al baix reconeixement social, baix nivell d’ingressos i precarietat (treball independent, temporal i a mitja jornada, entre d’altres), i és urgent i necessari abordar aquest tema.

Es confirma que els recursos de la C-R en museus, arxius i centres especialitzats són deficitaris i preocupants, ja que són els responsables de la custòdia dels béns patrimonials. Però encara ho són més en recursos humans que en pressupost, ja que els equips estables de plantilla són una excepció, no la norma. La poca presència de la C-R en equips estables fa que estiguin fora de la presa de decisions que afecten el patrimoni cultural.

L’estudi ha posat noms i cognoms a problemes endèmics del sector i permet tenir una base sòlida sobre la qual treballar. Hi ha necessitats i temes crítics que el sector hauria d’abordar. Per això, es fa una crida a tots els agents, des de responsables polítics, centres formatius, centres patrimonials i serveis especialitzats fins a associacions, professionals i empreses perquè totes aquestes idees s’entomin, es desenvolupin i es facin realitat.

Queda clar que el gran repte, el més clau i urgent, és la **regulació legal de la professió**, per obtenir reconeixement i garanties, i s’han pres iniciatives en aquest sentit.⁽¹⁷⁾ En l’àmbit formatiu, el desafiament és la unificació i millora de l’oferta i reduir el nombre de titulats que surten a l’any, un dels fonaments per facilitar la regulació de l’accés a la professió. Cal consolidar la figura professional i millorar el mercat laboral, aconseguint l’aplicació de **bones pràctiques en la contractació externa**.

És imprescindible, per arribar-hi, **conscienciar la societat sobre la professió i la conservació del patrimoni**, és a dir, cal una gran tasca de visibilització i difusió. La pràctica de la C-R té unes particularitats que cal fer visibles i defensar per combatre la incomprensió, dins i fora de les professions de patrimoni.

Per a aquesta missió, cal cohesionar el col·lectiu, col·laborant amb altres professions i sectors del patrimoni, i la cultura en general, en la causa comuna de la conservació. La conservació del patrimoni ha de tenir un lloc central en la política cultural del país, i cal dotar-la dels recursos econòmics i humans necessaris per poder desenvolupar-la de forma efectiva.

Per acabar, el CRAC vol agrair la professionalitat de Margarida Loran i la implicació de tots els professionals i les entitats que han participat en l’estudi, ja sigui en la recollida de dades (qüestionaris), en la participació en entrevistes i grups de discussió, en aportacions d’informació o fent difusió dels qüestionaris a les seves xarxes de contactes.

Notes

1. Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya (CRBMC), Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona (OPC), Institut de Cultura de Barcelona (ICUB), Servei de Museus i Arxius de la Generalitat de

Catalunya i la junta del CRAC.

2. Aquesta definició s'ha elaborat tenint en compte les directrius professionals de l'[European Confederation of Conservator-Restorers Organisations \(ECCO\)](#). Document aprovat per la seva Assemblea General. Brussel·les, 1 de març de 2002. ECCO. *Professional Guidelines I: The Profession*.
3. Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona, Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya (ESCRBCC), CRAC, Nordest, SL (empresa de museologia i museografia), ECRA, SL (empresa de conservació-restauració), professional independent, Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC), Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya (CRBMC).
4. CRBMC, SAMs, Laboratori de l'OPC de la Diputació de Barcelona.
5. Vegeu aquesta síntesi a la [pàgina 84 de l'estudi previ \(2018\)](#).
6. Com a referència, el CRAC tenia 245 socis en aquell moment.
7. Percentatge de resposta: museus registrats (50,5%), arxius comarcals (49%), arxius municipals (18%), arxius eclesiàstics (34,5%).
8. Segons una enquesta de l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (AQU), el tipus de contracte més comú entre els treballadors de la C-R és el d'autònoms (47%). En comparació amb altres titulacions artístiques superiors a Catalunya, és el més alt de tots amb molta diferència, en alguns casos arriba a ser el doble (en la música els autònoms són un 13,6% i en el teatre un 23,4%). Font: Enquesta de l'AQU d'inserció laboral 2017, per als titulats de l'any 2012/13 i 2013/14. [Vegeu la pàgina 15 de l'estudi \(2019\)](#).
9. Tenint en compte el total d'enquestats: 27% altra situació no laboral (estudiants a temps complet, becaris, atur, jubilació, altra), 34% professionals independents / autònoms, 17% treballen en una empresa, 16% treballen en un centre patrimonial, 12% treballen en un servei públic especialitzat.
10. Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona i ESCRBCC.
11. Direcció de projectes a la UB i C-R de patrimoni fotogràfic a l'ESCRBCC
12. Un nombre important de professionals diuen tenir un dèficit de coneixements i competències i la majoria declaren que voldrien formació perquè en necessiten, sobretot en l'àmbit de l'art contemporani i materials moderns. Consulteu les [pàgines 34 a 40 de l'estudi \(2019\)](#) per veure les necessitats de formació o d'obtenció externa de coneixements i competències molt concretes tant per a intervencions de conservació-restauració, com conservació preventiva i competències transversals.
13. Museus, arxius i serveis especialitzats i institucions nacionals.
14. Direcció en centres de referència, caps o tècnics de departament de C-R, direcció d'empreses, autònoms, professionals contractats per empreses que proveeixen serveis externalitzats, responsables acadèmics.
15. L'informe CoNCA (Consell Nacional de la Cultura i de les Arts) 2018 recomana passar els estudis artístics a l'àmbit universitari. Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (2018). [L'educació superior en l'àmbit artístic a Catalunya. Estudi i proposta d'organització. Informes CoNCA \(IC15\)](#). Cal tenir en compte el projecte de desenvolupament del Campus de les Arts a Can Ricart (coordinació UB).
16. CRBMC, Ajuntament de Barcelona, serveis territorials i CRAC.
17. El col·lectiu professional (Grup Tècnic, l'ARCC i des del 2013 el CRAC) ha presentat tretze propostes a la Generalitat de Catalunya en els darrers deu anys, a més de col·laborar amb l'Asociación de Conservadores Restauradores de España (ACRE) en cinc propostes d'àmbit estatal.

